

motivation but also develop creativity, communication skills, and the ability to work both independently and collaboratively.

The study highlights the importance of interactive methods, project-based activities, and the integration of ICT for fostering professional competence and creative thinking among students. Special attention is given to music-interactive laboratories and digital tools that expand opportunities for analysis, composition, and virtual performance, which, in turn, strengthen students' information and communication competence. The principles of managing innovative educational processes are described, including organizational change, conscious management of innovations, technical and methodological support, and forecasting possible transformations in the educational environment. Advantages and limitations of ICT are analyzed: among the benefits are individualization of learning, intensification of independent work, and motivation growth, while drawbacks include the risk of isolation and the inability of digital tools to fully replace live pedagogical interaction.

The research concludes that the introduction of innovative methods is a key factor in modernizing music education in Ukraine, as it ensures the integration of traditional pedagogical experience with technological advancements, thus contributing to the professional mobility, artistic development, and competitiveness of future music specialists. The article also outlines prospects for further research, including the creation of integrated teaching methodologies combining traditional and innovative forms, and the study of the effectiveness of ICT in distance and blended learning formats.

Key words: *information and communication technologies, information and communication competence, information literacy, higher education institutions, music workers, innovative teaching methods.*

УДК 378. 141.4: 015

Раїса Пріма

Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0002-3278-1900

Дмитро Пріма

Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0002-2102-9932

Катерина Десятник

Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0001-9804-2863
DOI 10.24139/2312-5993/2025.01/520-527

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Здійснено аналіз деяких наукових позицій щодо питання формування соціально-емоційних навичок молодших школярів. У статті використано методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури); інтерпретаційно-аналітичний метод, узагальнення. Наголошено, що молодший шкільний вік є сензитивним, оптимальним щодо соціально-емоційного розвитку, завершуючи етап дитинства, коли діти розширюють свій пізнавальний потенціал та розвивають нові психічні навички, що дозволяє їм краще розуміти світ навколо і власні можливості. Встановлено, що молодший шкільний вік характеризується

розвитком емоційного та соціального інтелекту, активного фізичного, емоційного й психологічного розвитку, появи у житті молодших школярів нових соціальних ролей та взаємодії з однолітками та дорослими, що актуалізує увагу до природи соціально-емоційних навичок у молодших школярів. Узагальнено, що формування соціально-емоційних навичок молодших школярів є актуальним та пріоритетним напрямком роботи сучасної початкової школи.

Ключові слова: *молодші школярі, самооцінка, соціально-емоційні навички, соціально-емоційний розвиток, емоційна регуляція, самосвідомість, соціально-емоційне навчання.*

Постановка проблеми. У сучасних соціокультурних реаліях, що вимагають від людини лише ґрунтовних знань, а й громадської активності та відповідальної дії у різних життєвих ситуаціях, здатності ефективно взаємодіяти з іншими, розуміти свої та чужі емоції, вирішувати конфлікти, зберігати емоційну рівновагу та успішно інтегруватися в соціум, актуалізується проблема формування соціально-емоційних навичок особистості. Винятково вагомим є формування цих навичок у молодших школярів, адже цей віковий період є критичним для розвитку соціально-емоційної сфери, закладання основ гармонійної особистості.

Значущість порушеною питання актуалізована Концепцією «Нова українська школа», концепцією виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державному стандарті початкової загальної освіти, де наголошується на важливості «засвоєння учнями відповідно до вікових особливостей різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства, морально-правових норм, традицій» (Державний стандарт початкової загальної освіти, 2016).

Аналіз актуальних досліджень засвідчив різноаспектність студіювання вченими процесу формування соціально-емоційних навичок, що знайшло відображення в низці наукових праць, а саме: аналіз концептуальних підходів до визначення поняття «соціальні навички» (Ю. Ткачук); опрацювання психологічних умов розвитку соціальних навичок молодших школярів та ролі вчителя в цьому процесі (І. Бондарева); висвітлення змісту і методики формування соціально-емоційних навичок (Н. Бібік, Г. Коберник, О. Савченко та ін.), структури, педагогічних умов та методів формування соціально-емоційних навичок у молодших школярів (Л. Докторович, Н. Ряхова, В. Цветкова та ін.).

Посутній інтерес становлять дослідження, що присвячені розкриттю сутності і змісту соціальної компетентності (Р. Бадер, І. Бех, М. Гончарова-Горянська, С. Данилейко, І. Єрмаков, Л. Кулакова,

Л. Лепіхова, А. Мудрик, О. Овчарук, О. Пошетун та ін.); форм і засобів формування соціальної компетентності (Н. Беккер, Н. Бібік, І. Ніколаєску, О. Онопрієнко, О. Проценко, О. Савченко та ін.); взаємозв'язку між емоційними та розумовими процесами (В. Вілюнас, С. Максименко та ін.), функційній взаємодії емоцій та розуму в регуляції діяльності та комунікації (Т. Березовська, А. Чоботар та ін.); соціально-адаптаційного потенціалу емоційного інтелекту (М. Бреккет, С. Дерев'янка, Н. Коврига та ін.).

Проте, в умовах динамічних змін соціального життя сучасного суспільства питання формування соціально-емоційних навичок молодших школярів потребує подальшого вивчення.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз наукових позицій щодо питання формування соціально-емоційних навичок молодших школярів.

Для досягнення визначеної мети було використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів, матеріали періодичних видань із теми дослідження, інтерпретаційно-аналітичний метод, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, ми виходимо з того, що, за твердженням учених (Р. Павелків, М. Савчин, В. Сергієнко, І. Сухопара та ін.), молодший шкільний вік є сензитивним, оптимальним щодо соціально-емоційного розвитку, завершуючи етап дитинства, коли діти розширюють свій пізнавальний потенціал та розвивають нові психічні навички, що дозволяє їм краще розуміти світ навколо і власні можливості (Савчин, 2011).

Провідними психологічними новоутвореннями молодшого шкільного віку, на думку С. Якименко, є: довільність й усвідомленість усіх психічних процесів та їх інтелектуалізація, внутрішнє опосередкування, яке відбувається завдяки засвоєнню системи наукових понять; усвідомлення своїх особистісних змін у результаті навчальної діяльності, що є домінують в цьому віці (Якименко, 2008).

Як слушно зауважує Р. Павелків, молодший школяр починає більш стримано виявляти власні емоції, особливо негативні, що пов'язано з розрізненням ситуацій, у яких можна чи не можна виявляти власні почуття, тобто довільність поведінки поступово починає позначатися на сфері почуттів. Проте, загалом для дітей характерні вразливість і чуйність (Павелків, 2011).

Соціально-емоційний розвиток, згідно з узагальненнями зарубіжних учених (J. Cohen, N. Onunaku, S. Clothier, J. Poppe), є поступовим інтеграційним процесом, завдяки якому діти набувають здатності розуміти, відчувати, переживати, виражати емоції та керувати ними і розвивати значущі стосунки з іншими людьми. Соціально-емоційний розвиток акумулює широкий спектр навичок, а саме: самосвідомість, спільна увага, теорія розуму (або розуміння поглядів інших), самооцінка, емоційна регуляція, дружби і розвиток ідентичності (Cohen, Onunaku, Clothier, Poppe, 2005).

Інші вчені (M. Hemmeter, M. Conroy), зважаючи на те, що діти молодшого віку починають вперше формувати свої соціальні та емоційні навички, які включають в себе вміння вирішувати проблеми, взаємодіяти з однолітками, будувати дружбу та виражати свої почуття (емпатія), наголошують на необхідності розроблення спеціальної соціально-емоційної підтримки, призначеної саме для цього етапу розвитку дитини (Hemmeter, Conroy, 2018).

Ми суголосні з думкою І. Сухопари, що джерелом емоцій для дітей молодшого шкільного віку є гра, спілкування з однолітками, успіхи в навчанні, оцінка їх учителем, однокласниками, батьками. А відтак, у процесі забезпечення емоційності освітнього процесу нової української школи варто спиратися на особливості сформованості емоційної сфери дитини (Сухопара, 2019).

Крізь призму викладеного є підстави стверджувати, що молодший шкільний вік характеризується розвитком емоційного та соціального інтелекту, активного фізичного, емоційного й психологічного розвитку, появи у житті молодших школярів нових соціальних ролей та взаємодії з однолітками та дорослими, що актуалізує увагу до природи соціально-емоційних навичок у молодших школярів.

У динамічних умовах XXI століття соціально-емоційні навички вважаються одними з ключових навичок, позаяк саме вони «допомагають людині бути більш ефективною та успішною у швидкозмінливому, складному та неоднозначному світі» (Гринько, Євтухова, Філіпова, 2022).

Існує думка (Л. Гасанова, О. Кравченко), що «соціально-емоційні навички (СЕН) – це навички XXI століття, soft або life skills, їх ще називають м'якими та гнучкими навичками) – це індивідуальні риси та характеристики, які можна розвивати впродовж усього свого життя, ці

навички важливі не лише для академічних успіхів, а й для активної життєвої позиції налагодження соціальних зв'язків, професійної активності та конкурентоспроможності на ринку праці та добробуту людини загалом (Гасанова, Кравченко, 2023).

Конструктивною вважаємо позицію вчених (Рекун, Свіденська, 2019), згідно з якою соціально-емоційні навички – це поведінка та психологічні настанови, які сприяють особистому й соціальному успіху, охоплюючи здатність контролювати емоції, ефективно спілкуватися з іншими, ставити та досягати цілей.

Нам видається слушним визначений О. Ващенко алгоритм роботи з молодшими школярами, націлений на формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів, підвищення їхніх соціально-емоційних навичок, що передбачає такі етапи:

- робота з емоціями;
- збагачення емоційного світу через відчуття;
- удосконалення рухів, міміки та пластики через відчуття та емоції;
- навчання саморегуляції та релаксації;
- стимулювання процесів свідомості та різноманітності мислення;
- навчання сприймати світ позитивно;
- корекція самооцінки дитини молодшого шкільного віку;
- навчання конструктивної поведінки через відчуття, почуття, рухи, пізнавальні процеси та позитивне сприйняття світу;
- робота з соціальним оточенням дітей молодшого шкільного віку (Ващенко, 2014).

Соціально-емоційні навички створюють в учнів фундамент особистісного розвитку, формують позитивне ставлення до себе та світу, спонукають бути активним громадянином своєї країни та відстоювати справедливість і правду. Саме ці навички є метою СЕН, що в подальшому вплине на розвиток суспільства та світу в цілому (Іванова, 2014).

З таких позицій своєрідним вектором цілісного розуміння освіти є соціально-емоційне навчання, яке поєднує когнітивні та афективні процеси, що все більше визнається та інтегрується в навчальні середовища в усьому світі (Schonert-Reichl, 2019). За такого підходу поглиблюється розуміння молодшими школярами своїх емоцій та управлінню ними, а також підвищується якість їхнього навчання та розвитку соціальних навичок.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок.

Отже, узагальнюючи вище викладене, відзначимо, що формування соціально-емоційних навичок молодших школярів є актуальним та пріоритетним напрямком роботи сучасної початкової школи, що передбачає формування поведінки та настанов, які сприяють ефективній орієнтації людей в особистих та соціальних ситуаціях.

Формування соціально-емоційних навичок молодших школярів потребує запровадження спеціальних освітніх програм, методик та технологій у навчальний процес, активного впровадження освітніх ініціатив серед батьків, а також створення безпечного навчального середовища.

Однак специфіка соціально-емоційного навчання та розвитку емоційної сфери здобувачів початкової освіти досліджені ще не на достатньому рівні, що відкриває нові перспективи для подальшого опрацювання порушеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

- Ващенко, О. М. (2014). Формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: звітна науково-практична конференції Інституту проблем виховання НАПН України, 10.04.2014, Київ, Інститут проблем виховання НАПН України. Взято з <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11122> (Vashchenko, O. M. (2014). Formation of social-emotional competence of younger schoolchildren. *Modern educational process: essence and innovative potential*: report of the scientific and practical conference of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, 04/10/2014, Kyiv, Institute of Problems of Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Taken from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11122>).
- Гасанова, Л., Кравченко, О. Формування соціально-емоційних навичок в учнівської молоді. (2023). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2 (53), 40–43. (Hasanova, L., Kravchenko, O. Formation of social and emotional skills in student youth. (2023). *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: "Pedagogy. Social work"*, 2 (53), 40–43.). <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.40-43>
- Гринько, В., Євтухова, Т., & Філіпова, А. (2022). Теоретичні аспекти розвитку соціально-емоційних навичок в учнів початкової школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2 (17), 31–41 (Hrynko, V., Yevtukhova, T., & Filipova, A. (2022). Theoretical aspects of the development of social and emotional skills in elementary school students. *Teacher Professionalism: Theoretical and Methodical Aspects*, 2 (17), 31–41). <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.259991>
- Державний стандарт початкової загальної освіти. Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (The "New Ukrainian School" concept. MES

- of Ukraine (2016). Taken from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Іванова, Є. О. (2014). Розвиток і психодіагностика емоційного інтелекту в підлітковому віці. *Актуальні проблеми соціології психології, педагогіки*. Вип.1. С. 97–103 (Ivanova, EO (2014). Development and psychodiagnosis of emotional intelligence in adolescence. Actual problems of sociology of psychology, pedagogy. Issue 1. P. 97-103).
- Рекун, Г. П, Свіденська, М. С. (2019). Механізм управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах. *Соціальна економіка*, 56, 207–215 (Recun, G. P., Svidenskaya, M. S. (2019). The mechanism of management of formation of social and emotional competences in educational institutions. *Social Economy*, 56, 207–215).
- Савчин, М. В. (2011). *Вікова психологія*. Київ, Україна: Академвидав (Savchin, M. V. (2011). Age psychology. Kyiv, Ukraine: Academic.
- Сергієнко, В. П. (2018). *Особливості соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем рухової активності*. Взято з <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21558> (Sergienko, V. P. (2018). *Features of social development of young children with different levels of motor activity*. Taken from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21558>)
- Сухопара, І. Г. (2019). Чинники розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у контексті нової української школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2, 296-301 (Sukopara, I. G. (2019). Factors for the development of emotional intelligence of younger students in the context of the New Ukrainian School. *Scientific Bulletin of the Nikolaev National University named after VO Sukhomlinsky. Pedagogical Sciences*, 2, 296-301).
- Якименко, С. І. (2008). Особливості формування світогляду дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки», 1 (49)*, 177–180 (Yakimenko, S. I. (2008). Features of formation of the outlook of the child of preschool and primary school age. *Collection of scientific works "Pedagogical Sciences", 1 (49)*, 177-180).
- Hemmeter, M. L., & Conroy, M. A. (2018). Advancement of evidence-based programs for young children with social and emotional learning difficulties. *School Mental Health*, 10(3), 199–201. <https://doi.org/10.1007/s12310-018-9275-2>
- Schonert-Reichl, K. A. (2019). Advancements in the landscape of social and emotional learning and emerging topics on the horizon. *Educational Psychologist*, 54(3), 222-232. <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1633925>

SUMMARY

Prima Raisa, Prima Dmitry, Desiatnyk Kateryna. To the question of forming social and emotional skills of younger students.

Some scientific positions on the issue of formation of social and emotional skills of younger students have been analyzed. The article uses research methods: theoretical (analysis of philosophical, pedagogical, psychological literature); Interpretation-analytical method, generalization. It is emphasized that the younger school age is sensitive, optimal about social and emotional development, ending the stage of childhood, when children expand their cognitive potential and develop new mental skills, which allows them to better understand the world around and their own capabilities. It is established that the younger school age is characterized by the

development of emotional and social intelligence, active physical, emotional and psychological development, the emergence of new social roles in the life of younger students and interaction with peers and adults, which actualizes attention to the nature of social and emotional skills in younger students. It has been revealed that socio-emotional skills are individual traits and characteristics that can be developed throughout your life, these skills are important not only for academic success, but also for the active life position of establishing social communications, professional activity and competitiveness in the labor market and well. It is generalized that the formation of socio-emotional skills of younger students is a relevant and priority area of work of the modern elementary school, which involves the formation of behavior and guidelines that contribute to the effective orientation of people in personal and social situations. The formation of social and emotional skills of younger students require the introduction of special educational programs, techniques and technologies in the educational process, active introduction of educational initiatives among parents, as well as the creation of a safe educational environment.

Key words: *junior students, self-esteem, social and emotional skills, social and emotional development, emotional regulation, self-awareness, social and emotional education.*